

Формування та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів: традиції і інновації

У роботі секції «Формування та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів: традиції і інновації» взяло участь понад 50 осіб. Серед них були керівники, наукові співробітники та провідні фахівці Бібліотеки з природничих наук Російської академії наук, Центральної наукової бібліотеки ім. Якуба Коласа НАН Білорусі, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету, Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ).

На засіданні секції було заслухано і обговорено 28 доповідей та презентацій. Їх автори основну увагу приділили визначенню напрямів, пріоритетів, сучасних тенденцій розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу, розв'язанню проблем, що постають перед провідними бібліотеками, інформаційними центрами у зв'язку з кардинальними змінами, які відбуваються у системі формування, аналітико-синтетичного опрацювання та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів України, Росії, Білорусі. Присутні на зібранні активно обговорювали науково-практичний досвід провідних установ щодо стратегії управління сучасною бібліотекою, формування бібліотечно-інформаційних ресурсів, вироблення нових підходів до обслуговування користувачів, удосконалення бібліотечних послуг на основі впровадження нових інформаційних технологій та комп'ютеризації бібліотечно-інформаційних процесів, створення комфортного бібліотечного середовища.

Усі виступаючі схилилися до думки, що стратегія розвитку сучасної бібліотеки як однієї з найважливіших соціальних інституцій не можлива без використання новітніх інформаційних технологій, які повинні охоплювати всі основні технологічні процеси – від формування до ефективного використання бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Вступна доповідь заст. ген. директора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, канд. іст. наук **А. Г. Бровкіна** була присвячена пріоритетним напрямкам діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у галузі формування, аналітико-синтетичного опрацювання, збереження інформаційних ресурсів та бібліотечно-інформаційного обслуговування. Доповідач розкрив механізми формування та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів, визначив підходи до вдосконалення окреслених напрямів діяльності Бібліотеки на сучасному етапі, пов'язані насамперед з впровадженням інформаційних технологій.

Дир. Інституту бібліотекознавства НБУВ, канд. іст. на-

ук **О. В. Воскобойнікова-Гузєва** у своєму виступі зробила акцент на поліфункціональності бібліотечно-інформаційних комплексів. Було, зокрема, зазначено, що стратегія еволюції бібліотек як триєдиного – бібліотечно-бібліографічного, науково-інформаційного та культурно-просвітницького, освітнього комплексу практично формує новий тип бібліотеки. І це цілком закономірно, адже найвпливовішим типом бібліотек початку ХХІ ст. є комплексні науково-освітньо-інформаційні центри, які одночасно виконують цілий спектр різноманітних функцій (як базових, так і факультативних). Сучасна бібліотека орієнтована у своїй діяльності на розвиток інтеграційної функції, що забезпечує формування ресурсів, які охоплювали б усі знання, продукує технологію, що ґрунтується на найновіших досягненнях у галузі обробки, передавання та збереження даних, і забезпечує органічне включення бібліотечно-інформаційного комплексу до світового віртуального інформаційного простору.

Питанням управління інноваційними процесами в сучасній бібліотеці присвятила свою доповідь заст. директора Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету (НТБ НАУ) **О. П. Шкурко**. Доповідачка розкрила історичні засади виникнення і розвитку менеджменту якості, практичний досвід створення системи менеджменту якості в НТБ НАУ та визначила його майбутнє. Вона наголосила, що постійне удосконалення всіх технологічних ланок бібліотеки як складових частин загальної бібліотечної діяльності сприяє підвищенню ефективності виконання основних завдань, а саме: створенню потужних бібліотечно-інформаційних ресурсів, задоволенню інформаційних потреб користувачів та забезпеченню доступу до світових інформаційних ресурсів.

Про здобутки Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського у галузі науково-методичного забезпечення мережі освітянських бібліотек МОН України та АПН України, створення потужного інформаційного ресурсу йшлося у доповідях представників цієї установи. Так, зав. відділу **І. І. Хемчян**, аналізуючи науково-методичну роботу Бібліотеки за десять років, зауважила, що її зміст визначався стратегічними завданнями, які стояли перед установою та мережею підпорядкованих їй освітянських бібліотек. Новостворений науково-методичний центр з перших років свого існування велику увагу приділяв визначенню концептуальних засад функціонування мережі освітянських бібліотек України як єдиної галузевої бібліотечно-інформаційної системи та основних напрямів розвитку бібліотечно-інформаційного забезпечення педагогічної науки, освіти і практики. Наук. співробітник **Н. С. Зорі-**

на у своєму виступі зазначила, що впровадження інформаційних технологій і засобів у процеси обробки бібліотечних фондів, збереження інформації та надання доступу до інформаційного ресурсу бібліотеки є одним з головних напрямів діяльності сучасної наукової бібліотеки, найважливішою умовою повноцінного інформаційно-бібліографічного обслуговування відвідувачів. Тому, зусилля фахівців ДНПБ, відповідно до вимог часу, спрямовані, насамперед, на створення електронного інформаційного ресурсу – електронного каталогу в системному забезпеченні ІРБІС.

Кілька доповідей учасників секційного засідання було присвячено питанням управління та регулювання процесів формування бібліотечно-інформаційних ресурсів з використанням традиційних та електронних технологій. Так, у спілній доповіді-презентації представників Бібліотеки з природничих наук Російської академії наук, ст. наук. співробітника **С. О. Власової**, ст. наук. співробітника, канд. фіз.-мат. наук **Я. Я. Докторова**, дир. Бібліотеки, д-ра техн. наук **М. Є. Кальонова**, яку представила мол. наук. співробітник **О. В. Павлова** йшлося про розвиток сучасних інформаційних інтернет-технологій у системі комплектування бібліотечно-інформаційних ресурсів. Наголошувалося, що розвиток сучасних інформаційних технологій відкриває перед фахівцями-комплектаторами нові можливості, пов'язані з оперативним інформуванням наукової спільноти про новинки вітчизняного та зарубіжного книжкового ринку. О. В. Павлова на конкретних прикладах продемонструвала як використання Інтернет-системи експертних оцінок пропозицій книжкового ринку дає змогу істотно підвищувати якісні показники при формуванні ресурсів академічних бібліотек.

Наук. співробітник НБУВ **Н. І. Смаглова** торкнулася методичних аспектів розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів НАН України. Окреслюючи коло завдань науково-методичної роботи на перспективу, доповідачка наголосила на необхідності сприяння бібліотекам у інтегруванні та використанні їхнього ресурсного потенціалу, створенні корпоративного ЕК як основи корпоративних ресурсів, надання методичної допомоги у питаннях розвитку економічних взаємовідносин, введення нових оціночних критеріїв діяльності сучасної бібліотеки і вартості її послуг, прийняття уніфікованих методичних рішень щодо формування інформаційної культури користувачів і працівників бібліотек, забезпечення присутності кожної бібліотеки у мережевому просторі через пропаганду її технічних і ресурсних можливостей.

Представники Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, ст. наук. співробітник **О. В. Каргіна**, зав. відділу **М. В. Коломієць** поінформували учасників конференції про здобутки установи у галузі створення галузевих інформаційних ресурсів та передали до фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського реферативний журнал «Агропромисловий комплекс України».

Окремі питання формування та каталогізації фондів

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, створення електронного ресурсу на спеціалізовані фонди порушувалися у доповідях наук. співробітника НБУВ **М. А. Вороб'я**, зав. сектору НБУВ **З. Б. Афанасьєвої**, мол. наук. співробітника НБУВ **І. Ф. Бобришевої**, мол. наук. співробітника НБУВ **М. О. Гончаренко**, голов. бібліотекаря НБУВ **С. Г. Смуць**, аспірантів **М. В. Хромець** та **С. М. Малюка**. У доповіді М. А. Вороб'я йшлося про історію, шляхи створення та сучасні реалії існування австрійських бібліотек. Сьогодні в Європі існує 54 бібліотеки такого типу. Координацією та фінансуванням їхньої діяльності опікується МЗС Австрії. Особливу увагу доповідач приділив аналогічним установам в Україні, зокрема у Києві. Австрійська бібліотека у Києві, яку було створено при Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, на сьогодні нараховує понад 10 тис. документів, з яких майже 7 тис. книг надруковано німецькою та англійською мовами. Тут зберігається також понад 500 видань, що містять інформацію про Австрію. Історію формування та перспективи використання на сучасному етапі інформаційних ресурсів фундаментальної бібліотеки Київського комерційного інституту як складової частини фонду бібліотечних зібрань та історичних колекцій було докладно розглянуто у виступі З. Б. Афанасьєвої. Загальну характеристику, пошукові можливості та запроваджені інновації бази даних українських нотних видань вокальних творів 1924–1930 років ХХ ст. представила у своєму виступі І. Ф. Бобришева. Вона зазначила, що проведений кліометричний аналіз масиву українських нотних видань дав змогу виявити провідні видавництва (за обсягом друкованої продукції), пріоритетні напрями роботи видавництва у означений період, а також спростувати деякі усталені думки стосовно переваги тих чи інших тогочасних вокальних жанрів. М. О. Гончаренко привернула увагу учасників секційного засідання змістовним аналізом структурних змін гуманітарного підсобного фонду в умовах комплектування першим примірником видань. С. Г. Смуць познайомила присутніх з результатами наукового дослідження з питань управління бібліотечним фондом, що проводиться відділом бібліотекознавства згідно з темою 1.5.08-10 «Управління бібліотечно-інформаційною діяльністю наукової бібліотеки» за постановою Бюро ВІФП № 6 від 04.09.07 р. Доповідачка підкреслила, що одним із ефективних засобів вирішення управлінських завдань з регулювання складу, обсягу та структури фонду відповідно до завдань бібліотеки, потреб користувачів є моніторинговий аналіз, який включає цілеспрямоване систематичне вивчення складу фонду, його динаміки, ефективності використання, аналіз незадоволених запитів відвідувачів, виявлення лакун фонду тощо. Питанням управління діяльністю бібліотечних закладів, які забезпечують формування, накопичення, зберігання документів, створюють можливість доступу до інформації, сприяють використанню і споживанню інформаційних продуктів та послуг, присвятила свій виступ М. В. Хромець. Вона зазначила, що управління формуванням бібліотечно-інфор-

маційних ресурсів – це складний управлінський цикл. Він включає в себе і державне регулювання діяльності бібліотечної сфери, і регулювання на рівні конкретної бібліотеки та реалізується шляхом планомірного виконання окремих кроків, що мають циклічну послідовність. У доповіді С. М. Малюка було розглянуто історію створення, розвитку бібліографічного опису в Російській імперії до 1917 р., після 1917 р. і до сьогодення. Проаналізовано праці відомих бібліографів з даного питання та діяльність відділу газетних фондів НБУВ, пов'язану з каталогізацією газетних фондів.

Наук. співробітник Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського **С. Г. Коваленко** розкрила досвід роботи зі створення Паспорта-характеристики електронного каталогу. Вона підкреслила, що розміщення на порталі Бібліотеки основних показників Паспорта-характеристики надає користувачам додаткову інформацію про пошукові можливості ЕК, а, найголовніше, про інформаційний ресурс Бібліотеки, навіть про документи минулих років видання, не відображені в ЕК.

Чимало учасників секційного засідання зосередили свою дослідницьку увагу на сучасних тенденціях розвитку провідних бібліотечних установ України і Білорусі, на інноваційних підходах до обслуговування читачів. Зокрема, представники Центральної наукової бібліотеки ім. Якуба Коласа НАН Білорусі зав. сектору **Т. В. Грінкевич** і зав. відділу **Р. В. Ахремчик** у своєму виступі детально розглянули сучасний стан та перспективи розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування бібліотеки, насамперед сервісу інформаційних послуг. Вони наголошували, що динамічний розвиток суспільства зумовлює необхідність переходу бібліотек до нових засад організації та розповсюдження інформації. Вкрай важливо найближчим часом досягти якісно нового рівня обслуговування споживачів інформації на основі і традиційних, і новітніх інформаційних технологій, забезпечити належне надання нових послуг. Адекватне реагування на нові види потреб споживачів та їх задоволення вимагає осмислення цієї проблеми як з організаційної, так і технологічної точок зору.

Використанню інформаційних технологій у системі бібліотечно-інформаційного обслуговування присвятила свій виступ зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук **Н. Ю. Каліберда**. Доповідачка розповіла про пріоритети у діяльності відділу обслуговування читачів літературою природничо-технічного профілю НБУВ, серед яких першочерговим є створення інформаційних ресурсів, орієнтованих на потреби сучасного користувача, постійне удосконалення традиційних бібліотечних послуг, запровадження новітніх інформаційних технологій. Доповідачка продемонструвала, створені у відділі і розміщені на веб-порталі Бібліотеки, електронні книжкові тематичні виставки та інформативні наукові публікації, що представляють пріоритетні напрями природничо-технічної галузі знань. Констатувалося, що сьогодні формується новий тип читача/користувача бібліотеки, який заінтересований в оперативному і максимально повному отриманні інформації.

У зв'язку з цим створення та наповнення тематичних БД, колекцій, зібрань стає одним із найбільш актуальних напрямів діяльності сучасної бібліотеки. Його посилення дає змогу перейти на більш високий рівень інформаційного обслуговування читачів, розширити власні функції як інформаційного центру, розвинути та удосконалити цілу низку технологічних бібліотечних процесів.

У доповіді зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук **Т. М. Коваль** наголошувалося, що успіх нинішньої модернізації бібліотечно-інформаційного обслуговування читачів-гуманітаріїв значною мірою залежатиме від уміння фахівців раціонально поєднувати традиційні і новітні форми обслуговування відвідувачів бібліотеки, причому не тільки друкованою продукцією, а й знаннями, що здобуваються лише за допомогою комп'ютерних систем. Сучасне бібліотечно-інформаційне обслуговування читачів-гуманітаріїв, яке завдяки запровадженню інтернет-технологій не тільки істотно прискорюється та зростає якісно, але й розкриває перед користувачем раніше недосяжні можливості, дає змогу одержувати цілий спектр нових інформаційних послуг.

Кер. культурно-просвітницького центру НБУВ, канд. іст. наук **Н. Г. Солонська** у своїй доповіді-презентації зазначила, що концептуальним, ідейним стрижнем діяльності культурно-просвітницьких структур національних бібліотек є цілеспрямоване поширення наукових знань, їх максимально повне та ефективне оприлюднення. Культурно-просвітницький центр (КПЦ) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського постійно працює з науковим знанням як результатом творчої праці дослідників, що сприяє включенню його до культури нашої історичної епохи, допомагає формуванню інформації про будь-який вид знання. У цьому контексті особливо важливим є науковий підхід до вироблення алгоритму підготовки та моделювання науково-просвітницьких заходів, визначення оптимальних шляхів їх здійснення.

Використанню нових технологій у бібліотечно-інформаційній практиці Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна присвятила свою доповідь заст. директора **О. Г. Бабічева**. Вона підкреслила, що сьогодні для Бібліотеки найбільш пріоритетними стали інноваційні форми роботи. Постійно зростаючі вимоги користувачів до оперативності та повноти інформаційного забезпечення зумовлюють появу нових бібліотечних послуг, що сприяє успішній реалізації установою своїх основних завдань. О. Г. Бабічева на конкретних прикладах продемонструвала, як під впливом розвитку комп'ютерних та інформаційних технологій змінюються форми бібліотечно-інформаційного обслуговування, зростає його рівень і, відповідно, розширюється коло користувачів Бібліотеки. Виступ супроводжувався демонстрацією презентації Microsoft Power Point.

Мол. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **О. Г. Яковенко** у своїй доповіді наголосила на необхідності уточнення, розширення, доповнення та уніфікації існуючої у Бібліотеці нормативної документації. Вона ознайомила

присутніх з досвідом роботи відділу наукової організації основного фонду НБУВ з упровадження норм на основні технологічні процеси та розроблення єдиної форми планово-звітної документації.

Спільна доповідь зав. відділу НБУВ **Л. М. Бєліної**, наук. співробітника НБУВ **Ю. В. Голубєва** і мол. наук. співробітника НБУВ **Л. В. Коновал** була присвячена обґрунтуванню необхідності вивчення інформаційних потреб (ІП) читачів наукової бібліотеки в умовах становлення інформаційного суспільства. Доповідачі охарактеризували методику дослідження ІП, проведеного у відділі обслуговування основними фондами НБУВ, за допомогою технології автоматизованої реєстрації замовлень. Були також проаналізовані інформаційні запити користувачів за декількома напрямками: визначення відсотка замовлень, опрацьованих на АРМі «Прийом замовлень» та направлених до підсобних фондів читальних залів; розподіл документів за тематичними рубриками; розподіл документів, що замовлялися за роками видання; співвідношення українських та іноземних видань; мова видання документів. Виступ супроводжувався демонстрацією презентації Microsoft Power Point.

Питанням дистанційного довідково-бібліографічного обслуговування читачів сучасної бібліотеки присвятив свій виступ мол. наук. співробітник НБУВ **О. О. Ісаснко**. Він охарактеризував весь комплекс сучасного дистанційного бібліотечно-інформаційного сервісу, проаналізував його технологію, акцентував увагу на змістовному наповненні та розкритті особливостей надання користувачам довідково-бібліографічної інформації в дистанційному режимі провідними бібліотеками України.

Ціла низка доповідей була присвячена висвітленню історичних та сучасних аспектів розвитку бібліотекознавства і бібліографознавства. Так, мол. наук. співробітник НБУВ **О. М. Лопата** розглянула основні аспекти розвитку журнальної бібліографії XIX – початку XX ст., стисло проаналізувала деякі журнальні видання зазначеного окремо періоду, зупинилася на характеристичі перших європейських, вітчизняних та російських часописів. Доповідачка окреслила методологічні, методичні аспекти дослідження періодичної преси, питання систематизації та класифікації журнальних видань у вказаний час. Особливу увагу було приділено бібліографічним матеріалам, творчим напрацюванням відомих українських науковців, дослідників – В. Ігнатенко, М. Ясинського, І. Кревецького, М. Яновського, М. Сагарди.

Зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук **О. М. Василенко** свою доповідь присвятила розкриттю науково-методологічних засад створення та функціонування бібліотечної статистичної інформації, її провідної ролі в системі інформаційного забезпечення управління, що набуває особливої значущості в період трансформації бібліотечної діяльності, пов'язаної з упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій та інтенсивним зростанням електронних документних ресурсів. Доповідачка проаналізувала форми постійного державного статистичного спостереження, за якими визначається

нинішній стан та розвиток бібліотечної справи в Україні, Російській Федерації, Республіці Білорусь. Визначено, що, не зважаючи на інтенсивний розвиток електронних бібліотечних ресурсів та їх активне використання членами суспільства, вони у бібліотечній діяльності представлені незначною часткою, на відміну від традиційних. Водночас у сфері формування електронних ресурсів та надання електронних послуг вже задіюється значний кадровий потенціал бібліотек. Наголошувалося, що високий рівень інформативності публічних джерел бібліотечної статистичної інформації забезпечуватиметься при організації статистичних спостережень на найвищих рівнях бібліотечного управління з паритетним представленням показників, які характеризують традиційну та інноваційну діяльність бібліотек, з урахуванням положень стандартів ISO та методології статистики.

Наук. співробітник НБУВ **С. М. Масловська** у своєму виступі порушила проблему відповідності документного масиву читального залу бібліотекознавчої літератури (ЧЗБЛ) НБУВ професійним потребам фахівців бібліотечно-інформаційної галузі. Доповідачка розкрила основні напрями діяльності ЧЗБЛ стосовно підвищення професійного рівня бібліотечних працівників, охарактеризувала стан комплектування бібліотекознавчого фонду, діючі локальні БД, моніторинг фахових інтернет-ресурсів, вивчення професійних потреб читачів тощо. На завершення С. М. Масловська окреслила пріоритетні напрями практичної роботи щодо оптимального формування інформаційного ресурсу ЧЗБЛ та ефективного його використання.

Наук. співробітник НБУВ, канд. філос. наук **О. І. Вербицька** зробила короткий огляд основних форм роботи, пов'язаної з інформаційним забезпеченням потреб користувачів та комплексним обслуговуванням наукових досліджень у Німецькій національній бібліотеці (DNB). Вона відзначила, що доступ до цифрових ресурсів і довготермінове архівування цифрових документів здійснюється німецькими колегами завдяки проектам DissOnline, Nestor, Koral, Tel (The European Library), Nedles та ін. Торкаючись перспектив розвитку вітчизняної бібліотечної системи науковець відзначила, що саме створення корпоративної мережі бібліотечних ресурсів через вільний доступ до електронних каталогів та баз даних, у т. ч. повнотекстових, дасть змогу істотно покращити довідково-інформаційне обслуговування користувачів, забезпечить відкритий доступ до міжнародних баз даних та електронних архівів.

На засіданні секції було обговорено і одноставно підтримано проект Рекомендацій міжнародної наукової конференції. Уточнення та доповнення, зроблені учасниками зібрання, передані до оргкомітету конференції.

Н. Каліберда,
зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук
А. Бровкін,
заст. генерального директора НБУВ,
канд. іст. наук